SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060307

DOM
2021-08-31
Stockholm

Mål nr
F 9934-20

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE
Östersunds tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2020-08-20 i mål nr F 2981-19, se bilaga A

PARTER

Klagande
1. P.G.

2. A.G.

Motpart
E.ON Energidistribution AB

Ombud: Advokat M.H.

SAKEN
Ledningsrättsåtgärd berörande A, B, C m.fl. i Sundsvalls kommun

---

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen avslår begäran om syn.
2. Mark- och miljööverdomstolen avslår överklagandet.

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50 **E-post**: svea.hovratt@dom.se www.svea.se		måndag – fredag 09:00–16:30

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

P.G. och **A.G.** har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska undanröja mark- och miljödomstolens dom och återförvisa målet till domstolen eller till lantmäteriet för fortsatt handläggning. Om målet återförvisas till lantmäteriet har P.G. och A.G. yrkat att målet inte ska handläggas av lantmäteriet i Sundsvall samt att den utredning som lantmäteriet har tagit fram på uppdrag av bolaget redovisas. Om målet återförvisas till mark- och miljödomstol har de yrkat att målet ska handläggas av en annan domare.

P.G. och A.G. har även yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska hålla syn på platsen.

E.ON Energidistribution AB har motsatt sig ändring av mark- och miljödomstolens dom.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

P.G. och **A.G.** har i huvudsak utvecklat sin talan på samma sätt som i mark- och miljödomstolen med följande tillägg:

Överklagandet till mark- och miljödomstolen avsåg sex olika beslut som lantmäteriet fattade, men domstolen tog inte ställning till alla dessa. Klagandena fick inte heller möjlighet att bemöta bolagets sista inlaga innan mark- och miljödomstolen avgjorde målet. Vidare var det fel av domstolen att inte hålla syn på platsen. Dessa brister utgör rättegångsfel som innebär att målet ska återförvisas till mark- och miljödomstolen.

Klagandena ifrågasätter huruvida det är korrekt att miljöbalkens bestämmelser om lokalisering, försiktighetsmått och resurshushållning inte ska beaktas när ledningsrättsansökan grundas på ett lagakraftvunnet koncessionsbeslut. Klagandena ifrågasätter om det finns tillräckligt underlag för att bedöma om ledningens sträckning

över deras fastighet innebär en lämplig lokalisering och resurshushållning, särskild vad gäller stolpe nr 47.

Av 3 kap. 4 § miljöbalken följer att jordbruksmark bara får tas i anspråk under förutsättning att ingen annan mark finns att tillgå. Bevisbördan ligger på bolaget som ska redovisa alternativa lokaliseringar och motivera varför den specifika platsen har valts.

I dagsläget finns det två stolpar och sex snedstag som täcker en stor del av åkerholmen och försvårar brukandet av ängsmarken. Lokaliseringen påverkar dessutom landskapsbilden då dessa två stolpar framträder tydligt i landskapet där det tidigare inte fanns några stolpar alls. Bolagets påstående om att ett spann mellan stolpe 45 och 47 skulle vara tekniskt omöjligt förefaller inte sannolikt eftersom det finns ett spann som är mer än 100 meter längre mellan stolparna 44 och 45 som sträcker sig över älven. Bolaget har gjort gällande att orsaken till att de behövde bygga ledningen till stor del ute i klagandenas bästa åker var på grund av elsäkerhetsföreskrifter. Detta är dock fel, vilket klagandena även har visat genom den utredning som getts in. Det hade varit möjligt att placera ledningsstolparna på skogsmark.

E.ON Energidistribution AB har i huvudsak utvecklat sin talan på samma sätt som i mark- och miljödomstolen med följande tillägg:

Bolaget anser att det vanligtvis finns utrymme i ett ledningsrättsärende att göra en närmare prövning av stolparnas placering även om ledningens sträckning är fastställd i ett koncessionsbeslut. I det nu aktuella fallet finns dock inte detta utrymme. Koncessionsbeslutet innehåller visserligen inte någon uttrycklig föreskrift om stolparnas närmare placering. Lokaliseringen av de stolpar som klagandena har ifrågasatt är emellertid en direkt konsekvens av att ledningen enligt koncessionsbeslutet ska korsa Svenska kraftnäts 400 kV ledning på just denna plats. För att den nu aktuella ledningen ska kunna korsa Svenska kraftnäts ledning på föreskriven plats och samtidigt hålla nödvändigt säkerhetsavstånd till övriga befintliga ledningar är det inte möjligt med en annan placering av vinkelstolpen. Därtill kommer att det föreligger stora höjdskillnader på platsen vilket nödvändiggjort placeringen av

bolagets faslinor horisontellt i sidled för att kunna hålla nödvändigt säkerhetsavstånd. Det är uppenbart att fördelarna med en sådan stolpplacering överväger de olägenheter som detta medför klagandena.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Mark- och miljööverdomstolen konstaterar inledningsvis att mark- och miljödomstolens underlåtenhet att kommunicera bolagets sista skrift till P.G. och A.G. har inneburit ett grovt rättegångsfel. Felet får dock anses läkt genom att klagandena fått möjlighet att i Mark- och miljööverdomstolen bemöta vad bolaget anförde. Det saknas därmed skäl att undanröja mark- och miljödomstolens dom och återförvisa målet på denna grund. Vad klagandena i övrigt har anfört beträffande fel i handläggningen i mark- och miljödomstolen utgör inte heller skäl för återförvisning.

Huvudfrågan i Mark- och miljööverdomstolen är om det har varit möjligt att lokalisera eller utföra ledningsrätten på ett sätt som innebär ett mindre intrång på fastigheten A. Mark- och miljööverdomstolen bedömer att den utredning som finns i målet är tillräcklig för att avgöra denna fråga. Klagandenas yrkande om syn ska därför avslås.

Den i målet aktuella ledningen har fått koncession enligt ellagen (1997:857). Vad som har föreskrivits i ett koncessionsbeslut om en lednings framdragande ska gälla vid en efterföljande prövning av en ansökan om ledningsrätt (11 § ledningsrättslagen [1973:1144], LL). Koncessionsbeslutet begränsar således den lämplighetsprövning och intresseavvägning som ska göras vid prövningen av upplåtelsen av ledningsrätt (6 § LL) liksom möjligheten att vid denna prövning beakta allmänna intressen (7–10 § LL). Om det finns vissa valmöjligheter inom ramen för koncessionen kan det dock bli aktuellt med en mer ingående prövning (prop. 1973:157 s. 135).

I ett ledningsrättsbeslut ska det anges vilket utrymme som upplåts i fastigheten (22 § andra stycket 2 LL). I beslutet måste alltså anges vilket utrymme inom varje berörd fastighet som tas i anspråk för ledningen och dess tillbehör. Hur detaljerad

lägesbestämningen behöver vara är beroende på förhållandena i det särskilda fallet. (Prop. 1973:157 s. 148.)

Enligt det i målet aktuella koncessionsbeslutet ska två parallella 130 kV ledningar korsa Svenska kraftnäts 400 kV ledning på den aktuella platsen. Mark- och miljööverdomstolen bedömer att det med hänsyn till behovet av säkerhetsavstånd till såväl Svenska kraftnäts ledning som den parallella koncessionsgivna ledningen inte finns någon möjlighet att lokalisera ledningsrätten till en annan plats inom den sträckning som framgår av koncessionsbeslutet. Att ledningsrätten som en konsekvens av detta tar i anspråk jordbruksmark genom placeringen av den s.k. vinkelstolpen med eventuella tillbehör utgör därför inte något hinder mot att upplåta ledningsrätt.

Av ledningsrättsbeslutet framgår att det utrymme som upplåts för ledningen på annan mark än skogsmark utgörs av det som tas i anspråk av anordningar i egenskap av de stolpar, stag, linor och jordtag som är nödvändiga för ledningen. Klagandena har motsatt sig att anordningar för ledningen ska placeras på åkerholmen. Den närmare placeringen av de för ledningen nödvändiga anordningarna är inte bestämd i beslutet. Det ankommer därför på bolaget att beakta bl.a. bestämmelserna i artskyddsförordningen (2007:845) och miljöbalken vid placeringen av stolpar och andra delar av kraftledningens konstruktion. På detta sätt tillgodoses de allmänna intressena på ett tillräckligt sätt och det finns inte anledning att i ledningsrättsbeslutet närmare precisera placeringen av de till ledningen hörande anordningarna med hänsyn till förekomsten av skyddade arter eller miljöer.

Sammanfattningsvis föreligger det således inte något hinder enligt 6 § LL mot den upplåtna ledningsrätten. Mark- och miljööverdomstolen instämmer i övrigt i mark- och miljödomstolens bedömning i fråga om att förutsättningarna för att upplåta ledningsrätt är uppfyllda. Vad klagandena i övrigt har anfört beträffande samfälligheterna C och D och hur vägarna har ritats på förrättningskartan utgör inte skäl att ändra mark- och miljödomstolens dom. Med hänsyn till detta och bedömningarna ovan ska överklagandena avslås.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Liselotte Rågmark och Mikael Hagelroth, referent, tekniska rådet Börje Nordström samt tf. hovrättsassessorn Sanna Pember.

Föredragande har varit Harry Hodzic.

ÖSTERSUNDS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2020-08-20
meddelad i
Östersund

Mål nr F 2981-19

PARTER

Klagande
1. A.G.

Ombud: P.G.

2. P.G.

Motpart
E.ON Energidistribution AB

Ombud: Advokat M.H.

Övriga
C.Y.S.

ÖVERKLAGAT BESLUT
Lantmäterimyndigheten i Sundsvalls kommuns beslut 2019-09-23 i ärende nr Y186241, **se bilaga 1**

SAKEN
Ledningsrättsåtgärd berörande A, B, C m.fl

_____

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 708 831 28 Östersund	Storgatan 6	063-15 06 00	063-15 06 90	måndag – fredag 08:00–16:00

E-post: mmd.ostersund@dom.se
www.ostersundstingsratt.domstol.se

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen avvisar klagandens yrkande om domstolens utredande och bedömande av miljökonsekvensbeskrivningen.

2. Mark- och miljödomstolen avvisar klagandens yrkande om samfälligheten C:s tillhörighet

3. Mark- och miljödomstolen avslår i sin helhet i övrigt överklagandet.

_____

BAKGRUND

Efter ansökan om ledningsrätt från E.ON Energidistribution AB har Lantmäterimyndigheten i Sundsvalls kommun den 23 september 2019 tagit beslut om upplåtande av ledningsrätt, beslut om förskott på den slutliga ersättningen till ägarna av A, P. och A.G., samt beslut om förtida tillträde. För ledningen finns nätkoncession för linje. P. och A.G. har, såsom det får förstås, överklagat samtliga dessa tre beslut.

YRKANDEN M.M.

P. och A.G. yrkar, såsom det får förstås, vad gäller beslut om förskott att ersättningen ska räknas om utifrån att stolpplaceringarna har ändrats jämfört med vad som tidigare sagts. De yrkar vidare, såsom det får förstås, att beslutet om förskott samt beslutet om ledningsrätt ska upphävas och förrättningen återförvisas till Lantmäterimyndigheten för fortsatt handläggning. Som grund för sina yrkanden har P. och A.G. anfört bl.a. följande.

Beslut om förskott

I det värderingsprotokoll som P. tidigare erhållit från E.ON kring ledning nr. 2, stolpplats 46-47, så framgår det att stolpintrång nr. 46 (åkerholmen) skulle ersättas med 55 365 kr jämfört nu med beslutet om förskott som bara uppgår till 18 117 kr. I det ursprungliga förslaget så skulle en yta motsvarande 22x7 meter (åkerzon 3-15 m= 100% av tabellvärde) ersättas. Samt ytterligare en yta 21x9 meter (Bete= 15% av tabellvärde). Detta innebar i praktiken att åkerholmen (biotopskyddad) endast skulle få två stag placerade på sig och resten skulle stå ute i åkermarken i zonen 3-15 meter. Någon annan placering har han inte blivit delgiven.

På vårkanten i 2019 då det fortfarande låg lite snö så var Z. (ledningsbyggarfirman) gubbar ute och satte ut stolpplaceringen för stolparna 46-47 såsom den var beräknad för från början. Den 10 september så var lantmätare E.och värderingsman F.E.s och han ute och tittade på stolpplaceringarna. Då sade F. när det gällde stolpe 46 att den skulle beräknas till stor del utifrån 100% ersättning enligt tabellvärde, för det var det underlag

F. hade fått. Han informerade då både F. och M. om fyndet av den sällsynta blomman Finnögontröst och han visade dom var på åkerholmen några exemplar har återfunnits.

Sedan hörde han inget mer från lantmätaren förrän den 25 september då det kom ett brev med underrättelse om ledningsbeslut och förtida tillträde fattat den 23 september. När han läste detta beslut och tog del av värderingsprotokollet så framgick det helt plötsligt att stolpplaceringen tydligen hade ändrats. Då skulle de ersättas för fyra stag som låg inom zonen 2-3 meter från åkerkant men samtidigt framgick det av beskrivningen att bara ett stag skulle komma att ligga utanför åkerholmen. Noterbart var också det faktum att ingen stolpe nr 46 hade ersatts! Bara 4 stag.

När han sedan den 8 oktober följde med den lokala svenska byggchefen (M. som jobbar åt J.) så hade M. svårt att förklara var stolpen på åkerholmen skulle placeras och de tittade på käpparna som Z. tidigare i våras hade satt ut. Samtidigt pratade han om att eventuellt flytta upp stolpen längre in på åkerholmen. Dagen efter den 9 oktober så var det utsättare på plats och flyttade stolpens ursprungliga placering 14 meter!

Den 10 oktober kom grävmaskinen dit och började gräva bara några meter från växtplatsen med Finnögontröstar. Han blev helt förtvivlad och försökte få kontakt med någon på länsstyrelsen men ingen hade tid att komma ut utan de uppmanade honom att gå dit och tillsammans med M. banda upp var ögontrösten växer. Han gjorde så den 11 oktober och då förklarade M. på J. att stolpen egentligen skulle varit placerad 14 meter längre söderut ute i åkern men att de beslutade att flytta in den mitt på åkerholmen. Han sa då att han inte kände till den placeringen och tyckte det var konstigt att byggchefen kunde fatta ett sådant beslut på stående fot med tanke på biotopskyddsdispensen osv. Han gick hem och bytte kläder för att sedan gå tillbaka igen. M. höll då på med att banda upp runt ögontröstens växtplats tillsammans med Z. lokale chef vid namn M. Han frågade då återigen angående stolpflytten, hur det kunde vara möjligt samt vem

som fattat det beslutet. M. pekade då på M och förklarade att de hade dubbelkollat med sina ledningskonstruktörer om det var ok att flytta stolpen 14 meter därefter hade Martin på stående fot fattat det beslutet. Konsekvensen blir då att i stället för två stag så belastas den biotopskyddade åkerholmen med tre stag samt en stolpe. Dubbelt upp alltså!

Det här förfarandet känns definitivt inte seriöst och visar med all önskvärd tydlighet att informationen inom E.ON inte fungerar uppifrån och ut på fältet. Det finns åtskilliga exempel på detta då de byggde ledning nr. 1. Samtidigt med tanke på E.ON:s bedrägliga beteende kring bygget av ledning nr. 1 där man i värderingsprotokollet uppgav att stolpe 46 (åkerholmen) skulle placeras så att ett stag hamnade två meter ut i åkern och ett annat skulle hamna tre meter (zon ersättning 25% av tabellvärdet) ut men bägge hamnade i verkligheten sex meter ut (zon 100% av tabellvärdet). Samtidigt så gjorde man likadant kring stolpe 47. Där står det i värderingsprotokollet att han skulle få ett stag två meter ut i åkern. (zon 25% av tabellvärde) Det var också vad de konstaterade då han och en representant från E.ON i fält var ute och tittade på stolpplaceringarna innan han skrev på någon överenskommelse. Verkligheten överträffar som vanligt dikten för när de var klara med ledningen så hade han fyra stag och en stolpe ute i åkern varav det stag som stod längst ut var elva meter ut i åkern. (zon 100% av tabellvärde)
Med tanke tidigare erfarenheter av E.ON:s bygge av ledning nr 1 och det minst sagt tvivelaktiga förfarandet kring stolpplacering av stolpe nr 46 på ledning nr 2 så måste han överklaga beslutet om ersättning.

Beslut om förtida tillträde

Ledningsbeslutet har behandlats som ”preliminärfråga” Beslutet togs den 23 september och tillträdet får ske en vecka därefter, den 30 september. Enligt Lantmäterimyndighetens egen handbok kring Ledningsrättslagen (LL) så kan lantmätaren inte fatta beslut om förtida tillträde ifall förtida tillträdesbeslutet överklagas då ledningsrättsbeslutet gjorts till en preliminärfråga. Deras överklagandetid går ut den 21 oktober, alltså 3 veckor efter att det faktiska tillträdet har skett.

Från handboken, sid.133

"Beslut om förtida tillträde Ett beslut om förtida tillträde ska föregås av ett yrkande från den som ska tillträda. LM får meddela beslut om förtida tillträde antingen

- *i samband med ett ledningsbeslut som får överklagas särskilt eller*
- *i samband med ett ledningsbeslut som meddelas när förrättningen avslutas eller*
- *när förrättningen avslutas om särskild talan inte har fått föras mot ett tidigare meddelat ledningsbeslut.*

Om ledningsbeslutet har gjorts till en s.k. preliminärfråga och sedan har överklagats är LM förhindrad att besluta om förtida tillträde. I dessa fall ankommer det i stället på MMD att meddela tillträdesbeslut. Se Handbok FBL 5.30a.1 Beslut om förtida tillträde.

Förtida tillträde får beviljas förutsatt att som det står i handboken för LL på s. 132 "*ska det vara praktiskt taget uteslutet att ledningsbeslutet kan komma att ändras med anledning av ett överklagande, i vart fall i den del som är av betydelse för tillträdet. Se Handbok FBL 5.30a Förtida tillträde".*

För detta ledningsbeslut finns ett lagakraftvunnet koncessionsbeslut. Därför har lantmätaren bara att pröva villkoren för bl.a. lokalisering, hänsynsregler mm utifrån det som inte redan prövats i koncessionsärendet. *"Prövningen av villkoren i 6-10 §§ LL ska således begränsas och endast omfatta det som inte redan prövats i koncessionsbeslutet. "*

Stolpplats 47 är placerad ute i deras åkermark trots att goda möjligheter fanns till att placera hela anläggningen utanför åkermarken i skogsmark. Detta har inte berörts överhuvudtaget i koncessionsärendet. Han har yrkat på i förrättningen att stolparna och stag inte ska placeras i åkermarken med hänvisning till lokaliserings och hushållnings samt försiktighetsprinciperna som återfinns i MB men fått avslag på det yrkandet så det kommer att överklagas.

Stolpe 46 som är placerad på en biotopskyddad åkerholme omnämns inte ens i koncessionsärendet. Detta p.g.a. att E.ON anser att åkerholmen är skogsmark trots att han i samrådet 2013 klart och tydligt redogjorde för att denna nämnda åkerholme årligen både slås med lie och efterbetas av deras djur. Än idag hävdar de att det rör sig om kalavverkad skogsmark. Åkerholmen innehåller flera rödlistade arter och även en art som är på väg in på rödlistan till nästa år. Gullklöver, förmodligen den enda kända lokalen i hela Indals socken där de bor. Därutöver växer Backruta på fyra platser på denna åkerholme. Sedan gjorde de ett sent inkommet fynd av Finnögontröst (hotkategori ett, artskyddsförordningen bil. 1) här i sommar och som bekräftades av T.K. på Naturhistoriska Riks Museet i augusti. Arten har sin huvudsakliga förekomst ca 50 meter längre bort men förekommer även i några enstaka exemplar på denna åkerholme. Den är sällsynt och förekommer endast på ett 20-tal platser i hela Sverige, varav den nordligaste tidigare varit nere i Uppsala. Han har påtalat detta för Länsstyrelsen och de tyckte det räckte med att han gick bort till byggubbarna och visade dom var den växer så de kan banda ifrån runt den. Schaktmassor har lagts upp så nära som ca 1 meter från där de har observerat denna växt. En stor enbuske har också grävts bort och ligger nu i samma område.

För att ett förtida tillträde skall kunna beviljas krävs att förskottet erlagts och finns på deras konto. Han upptäckte då han överklagade förskottsbeslutet att åkerholmen (stolpe 46) bara omfattade 4 stag men inte någon stolpe varmed den därmed inte har ersatts. Samma gäller ett område benämnt C vilken även är föremål för denna ledningsrättsansökan och förtida tillträde. Någon ersättning för intrånget kring C har inte utgått till dem för varken ledning nr 1 eller nu för ledning nr 2.

Länsstyrelsen har beviljat två dispenser för biotopskyddet i åkerholmen med diarienr. 521-7769-17 samt 521-4708-18 och bägge dessa dispenser har han som markägare inte blivit informerad om och än mindre delgiven så att de har fått en rimlig chans att överklaga beslutet. På Länsstyrelsen anser man att han som markägare och brukare av åkerholmen inte har med det hela att göra men däremot tillstår man att ideella organisationer är berörda. MB Kap. 16 § 13 tycker de är

tillämplig i fallet men inte föregående paragraf 12. Han har begärt ut handlingarna och avser att överklaga beslutet snarast.
Det finns ytterligare en stolpplats nr 45 belägen på deras fastighet som omfattas av beslutet. Den är också placerad mitt i en åker. Så de har sammanfattningsvis tre stolpplatser belägna på deras åkrar och slåttermarker. Ändå står det i koncessionsärendet då man skall bedöma ledningens påverkan på odlingsmarken längs med sträckan (omfattar bara vår fastighet samt en fastighet till söderut som får en luftlina över en åker men utan varken stolpar eller stag) att påverkan blir obetydlig. Den lägsta kategorin på en fyrgradig skala för att bedöma påverkan. Är detta intrånget obetydligt så vill han inte ens se vad de gör med en fastighet ifall intrånget anses ligga i den högsta skalan.

Beslut om ledningsrätt
Karta som utvisar väg från Rv 86 upp i ledningsgata till stolpplats 47,48 etc är felaktigt utritad och stämmer ej med det yrkande som vi har ställt och vilket dessutom har bifallits i förrättningen. Enligt den karta som ligger till grund för var väg S-T samt 0-P skall gå så är de inritade i vår åkermark samt en väldigt konstig böj på vägen i början, inte alls i överensstämmelse med det yrkande vi framställt och som vi dessutom var överens med både ägarna till B samt E.ON kring. Ledningsrätt kan ej upplåtas med denna felaktiga förrättningskarta som grund. Noteras kan att ledningsbyggarna redan har tagit både s.5 samt s.6 i anspråk för stolpplacering utan att vare sig frivillig överenskommelse eller officiellt ledningsrättsbeslut har fattats.

Deras yrkande om att stolpar eller stag ska undvikas att placeras i deras åkermark/ jordbruksmark utan i stället utanför i skogsmark eller att ledningen samlokaliseras på något sätt i enlighet med de lokaliserings, hushållnings samt försiktighetsprinciper som beskrivs i Miljö Balken togs ingen hänsyn till. E.ON hänvisar till sin linjekoncession och yrkar på att få ta deras åkermark/jordbruksmark i anspråk. P.g.a. linjekoncessionsbeslutet så tar inte Lantmäterimyndigheten ställning till LL § 6-10 gällande bl.a. lokalisering förutsatt att de frågorna tidigare har behandlats i koncessionsärendet. Han hävdar att så inte är fallet och den

springande punkten i denna fråga är ifall det räcker med att presentera olika övergripande sträckningsalternativ och få koncession för ett alternativ (och därmed anse sig ha uppfyllt lokaliserings principen mm.) men sedan då det kommer till detaljplanet och det praktiska utförandet helt och hållet ignorera lokaliseringsprincipen, hushållningsprincipen samt försiktighetsprincipen såsom den uttrycks i MB? De överklagar beslutet om ledningsrätt utifrån att E.ON inte tar hänsyn till lokaliserings, hushållnings eller försiktighetsprinciperna såsom de uttrycks i MB.

Gällande C så har de i enlighet med den utredning som tidigare utförts och som E.ON har bekostat begärt att markområdet skall regleras in i deras fastighet innan ledningsrättsbeslut fattas. De har inte yrkat på någon ytterligare utredning såsom det uttrycks i protokollet utan hänvisat till den utredning som redan gjorts och vilken Magnus Engström per telefon samt vid besök på Lantmäterimyndighetens kontor bekräftade att han i sak hade rätt. De har begärt rättelse av tidigare begångna fel av lantmätare innan ytterligare beslut belastar områdena. Detsamma gäller andelstalen i D vilken också belastas av ledningsrättsbeslutet gällande rätt att ta väg. Begärde också rättelse av andelstalen i D Frågan behöver prövas annars riskerar man att äventyra fastighetsredovisningens tillförlitlighet.

Gällande frågan om godkännande av borgen så har inte Länsstyrelsen delgivit oss beslutet kring godkännande av borgen utan det såg han först nu då han begärde ut handlingen från Länsstyrelsen. Detta beslut avser de att överklaga då det är satt en tidsgräns på fem år för att gälla. I en sådan här rättsprocess anser de att fem år är för kort tid.

E.ON Energidistribution AB har yttrat sig och yrkar att överklagandet ska avslås. Som grund för yrkandet har E.ON anfört följande. P. och A.G. (nedan "Klagandena") har överklagat Lantmäterimyndighetens beslut såvitt avser förtida tillträde och förskott. Klagandena har i detta mål också framfört synpunkter på bland annat ledningens sträckning, stolpplacering, biotopskyddsdispenser, en parallell ledning samt andra pågående lantmäteriärenden berörande marksamfällig-

heter. E.ON har inte uppfattat några yrkanden såvitt avser själva ledningsbeslutet och bedömer inte heller att övriga frågor omfattas av prövningen i detta mål. Bemötandet avser sålunda enbart frågorna om förtida tillträde och förskott.

Förtida tillträde

En förutsättning för förtida tillträde är att behovet av tillträde är så starkt att det tar över den avträdandes eventuella olägenheter av att tillträde sker innan ledningsbeslutet vinner laga kraft. Dessutom ska det vara praktiskt taget uteslutet att ledningsbeslutet kan komma att ändras med anledning av överklagandet i den del som är av betydelse för tillträdet. Om ledningsbeslut grundas på en linjekoncession finns i allmänhet förutsättningar för att förtida tillträde kan tillåtas (jämför prop. 1976/77:114 s. 36).

Linjekoncession för ledningen meddelades av Energimarknadsinspektionen den 28 juni 2016 (Diarienr 2014-101858). Koncessionsbeslutet omfattar två 130 kV ledningar på sträckan Nysäter-Jenåsen. Det överklagade lantmäteribeslutet avser emellertid endast en av dessa två ledningar. Ledningen ska vara färdigställd senast fem år efter det att koncessionsbeslutet vann laga kraft (Ellagen 2 kap. 16 a §). Om ledningen ska kunna färdigställas inom den i lagen angivna tiden var det nödvändigt att anläggningsarbetena kunde påbörjas utan hinder av att lantmäteribeslutet inte vunnit laga kraft. Arbetet med att anlägga ledningen har påbörjats och behov av förtida tillträde föreligger alltjämt.

Eftersom ledningsbeslutet baseras på den av koncessionsbeslutet beslutade sträckningen är det uteslutet att ledningsbeslutet kan komma att ändras i någon del som är av betydelse för det förtida tillträdet. Det kan även konstateras att det inte har framkommit några omständigheter som visar att beslutet om förtida tillträde i sig innebär några olägenheter för berörda fastighetsägare.

Förskott

Vid beslut om förtida tillträde ska förskott bestämmas med ledning av en preliminär beräkning av ersättningen. Den slutliga ersättningen får sedan inte bestämmas till ett

lägre belopp än förskottet. Förskottet utgör alltså en preliminär ersättning som baseras på en uppskattning av den skada som anläggandet av ledningen bedöms innebära för den berörda fastigheten. Slutlig ersättning bestäms av Lantmäterimyndigheten genom ett särskilt beslut när anläggningsarbetena avslutats och den faktiska skadan kan bedömas.

Det är korrekt som Klagandena uppger att E.ON gjort en preliminär beräkning av intrånget och då bedömt ersättningen till ett högre belopp än det som Lantmäterimyndigheten beslutat om. Lantmäterimyndighetens beslut om förskott har baserats på en ersättningsutredning som gjorts av F.E., SVEFA. F.E. har haft tillgång till E.ON:s värdering vid sin bedömning, men har bedömt ersättningen till ett lägre belopp sedan stolpplaceringen justerats och vinkelstolpen komprimerats med anledning av synpunkter som framförts av Klagandena. Även om det skulle visa sig att den faktiska skadan överstiger den bedömda och genom förskottet reglerade skadan, så saknas skäl att ändra beslutet om förskott. Om skadan överstiger förskottet, så kommer resterande skada att regleras när Lantmäterimyndigheten fattar slutligt beslut om ersättning.

P. och A.G. har i genmäle till E.ON:s yttrande anfört bl.a. följande.

Angående Lantmäterimyndighetens beslut att bevilja förtida tillträde samt förskott

Då de funderat mycket på vad de har tvingats deltaga i under alla dessa år (sedan 2012) gällande kraftledningsdragningarna över deras fastighet så blir de för miljöns skull lite smått mörkrädda. Den stora frågan som återkommer hela tiden är - Vem står upp till vår natur och miljös försvar och vem skall se till att miljöbalkens principer efterlevs? Vad händer då länsstyrelsen uppenbarligen inte tar sitt ansvar? Inte heller anser de att Lantmäterimyndigheten, Mark och miljödomstolen eller polisen tar något ansvar i frågan.

I det här fallet så har E.ON "Lovat guld och gröna skogar" till Energiinspektionen i MKB:n bara för att så enkelt som möjligt få ett positivt koncessionsbeslut, för att så fort det vunnit laga kraft sätta igång med bygget utan någon som helst tanke på miljöbalkens principer.
Ingenstans i koncessionsärendet finns det någon som helst antydan till att man avsåg att sätta upp 24 snestag och 10 stolpben på deras åkrar och ängsmarker! Istället påstods att ledningens påverkan på jordbruket blir obetydlig!
E.ON påstod vidare bl.a. att trädskiktet i Brunnsdalen skulle lämnas orört. Detta lovade man trots att stolptornet vid älven skulle vara 9 meter lägre (35 m enligt koncessionsbeslutet) än vad det i verkligheten visade sig bli (44 m). Allt detta och mycket mer därtill kan vi med facit i hand se att det inte stämde i förhållande till vad de lovade i koncessionsärendet.

De anser att de inte fått någon respons alls från Lantmäterimyndigheten när de på sammanträdena ifrågasatt varför E.ON tog deras åkrar i anspråk och bara fått till svar att E.ON bara beställde en funktionsentreprenad och att det sedan var upp till entreprenören att förlägga ledningen där de ansåg det vara bäst. Lantmätaren var ute på plats ett flertal gånger och tittade på ledningens placering mm. och denne konstaterade att ledningens påverkan på jordbruket enligt koncessionsbeslutet skulle vara obetydlig? De informerade även lantmätaren om att de kollat upp det där med elsäkerhetsföreskrifterna som E.ON påstod tvingade dem att placera stolpkomplex nr. 47 till stor del ute i deras bästa åker och visade honom på plats en alternativ lokalisering där inte en kvadratmeter av åkern behövde nyttjas. Detta utan att krocka med några elsäkerhetsföreskrifter. Trots Lantmäterimyndighetens alla utredningsresurser valde Lantmäterimyndigheten att inte gå vidare med tex. frågan om elsäkerhetsföreskrifterna trots att de konkret visat på att påståendet från E.ON:s sida var felaktigt. Det beviljades även förtida tillträde trots att lagen klart och tydligt föreskriver som en förutsättning till att förtida tillträde ska kunna beviljas är att lokaliseringen mm har behandlats i koncessionsbeslutet.

När det gäller ledning nr 1 så menar Lantmäterimyndigheten att det bara återstår att fatta beslut om vissa ersättningsfrågor samt att därefter besluta att avsluta ärendet.

Detta trots att de framfört yrkande om att de inte godkänner ledningens placering såsom den står i deras åkrar och ängar idag. Samma yrkande som gäller för ledning nr 2 vilket överklagats och som de håller på med nu i detta ärende.

Yrkanden

1. Eftersom hela ärendet är så komplext knutet till frågan om koncessionsbeslutets verkan så yrkar de på att den miljödomstol som har de bästa kvalifikationerna samt erfarenhet gällande koncessionsbeslutsärenden också ska ta över frågan. De yrkar således på att Nacka miljödomstol fortsättningsvis tar över hela ärendet.
2. De yrkar på att syn ska hållas på plats för att domstolen ska kunna bilda sig en korrekt uppfattning om ledningsdragningarnas påverkan innan beslut fattas.
3. De yrkar på att domstolen utreder samt bedömer ifall det i MKB:n finns ett tillräckligt underlag för att bedöma ifall ledningarnas sträckning över deras fastighet uppfyller kravet på lämplig lokalisering samt reglerna för en god hushållning. De har alltså 24 snestag samt 10 stolpben placerade ute i deras åkrar och ängsmarker. Motiveringen till varför stolpkomplex nr 47 väljs att placeras ute i deras bästa åker istället för att förskjutas ca 30m norrut och på så vis hamna helt utanför åkern skall bli extra intressant att ta del av. Om domstolen kommer fram till att MKB:n inte innehåller ett tillräckligt underlag så yrkar de på att ärendet återförvisas till Energiinspektionen för förnyad handläggning i den del som berör deras fastighet.
4. Som en direkt bärighet på resultatet av yrkande nr. 3 så yrkar de att domstolen ska utreda samt redovisa ifall förutsättning för förtida tillträde föreligger. Med tanke på att en förutsättning för att förtida tillträde ska kunna beslutas är att bl.a. lokalisering har behandlats samt beslutats om i koncessionsärendet. (redovisats i MKB:n). Samt att förutsättningarna till att beslutet skulle ändras är i stort sett obefintliga. En ledning som inte byggs i enlighet med MB hushållnings o lokaliseringsprinciper bör ändras annars är MB totalt verkningslös. De yrkar på att domstolen river upp förtida tillträdesbeslutet samt återförvisar ärendet till LM för förnyad handläggning.

5. Då det gäller samfälligheten, den s.k. C som det också har beviljats förtida tillträde över så anser de att det är ett markområde som hör till deras fastighet. Enligt den utredning som de tidigare presenterat så införlivades det området i deras fastighet 1928 (laga kraft 1932) men har efter en uppenbart felaktig beskrivning 1995 redovisats som samfälld. De har vid ett flertal tillfällen diskuterat denna fråga med Lantmäterimyndigheten och begärt att de skall redovisas protokoll mm (efter 1932) som visar på att beslut har fattats om att C skall bildas och på så vis frångå deras fastighet. Varje beslut måste utgå från legalitetsprincipen, dvs vara grundad på lag eller förordning. De yrkar på att rätten granskar och redovisar utifrån vilken lagtext som C har övergått från enskild äga inom vår fastighet till en samfällighet inom byn. Kan inget sådant lagstöd presenteras yrkar de på att frågan återförvisas till LM för rättelse samt att förtida tillträdesbeslutet upphävs. Någon ersättning för C har inte utbetalats för dem. Varken ordinarie ersättning eller förskott.
6. Trots koncessionsbeslut kan viss justering av ledningsplacering ske förutsatt att det sker inom samma fastighet. Skulle inget av ovan yrkanden leda någonstans yrkar vi på att prövning av stolpe nr. 47 ska ske mot denna möjlighet som lagen erbjuder för att ingen del av deras åkermark runt stolpkomplex 47 skall tas i anspråk.

Skulle deras första yrkande om vilken domstol som ska hantera målet avslås så gäller de övriga yrkandena den domstol som i så fall handlägger ärendena.

E.ON har i genmäle till P. och A.G.s yttrande anfört följande. E.ON vidhåller sin tidigare redovisade inställning beträffande förskott och förtida tillträde. Såsom E.ON uppfattar Klagandenas yttrande har de nu kompletterat sitt överklagande med yrkanden om att målet ska överlämnas till Nacka tingsrätt, att syn ska hållas, att mark- och miljödomstolen ska bedöma om miljökonsekvensbeskrivningen ger ett tillräckligt underlag för att bestämma ledningens sträckning samt att lokaliseringen av stolpe 47 skall ändras.

E.ON:s inställning till yrkandet såvitt avser lokaliseringen av stolpe 47 är att det skall avvisas. Övriga yrkanden ska ogillas.

Överlämnande till Nacka tingsrätt

Klagandenas fastighet är belägen i Sundsvalls kommun som omfattas av domsområdet för Mark- och miljödomstolen vid Östersunds tingsrätt. Mark- och miljödomstolen vid Östersunds tingsrätt är därmed behörig domstol för att pröva överklagandet av Lantmäterimyndighetens beslut. Det har inte presenterats sådana särskilda skäl som krävs enligt 3 kap. 2 § lag om mark- och miljödomstolar för att målet ska överlämnas till annan domstol.

Syn

E.ON anser att målet är tillräckligt utrett och att det därför saknas behov av syn på stället.

Bedömning av miljökonsekvensbeskrivning

Miljökonsekvensbeskrivning avseende ledningens framdragande och påverkan på omgivningen har upprättats och bedömts i koncessionsärendet. Som framgår av punkt 2 i Energimarknadsinspektionens beslut har miljökonsekvensbeskrivningen bedömts uppfylla kraven i 6 kap. miljöbalken. Det saknas laglig grund för mark- och miljödomstolen att ompröva Energimarknadsinspektionens beslut.

Lokaliseringen av stolpe 47

Som framgår av såväl rubrikerna som innehållet i överklagandeskrifterna har Klagandena endast överklagat beslut om förskott och förtida tillträde. Det nu framställda yrkandet avseende lokaliseringen av stolpe 47 avser själva ledningsbeslutet. Överklagandet i denna del har därmed inte framställts i rätt tid. E.ON yrkar därför att yrkandet avseende lokaliseringen av stolpe 47 ska avvisas. För det fall mark- och miljödomstolen finner att yrkandet avseende lokaliseringen av stolpe 47 ska prövas i sak, så yrkar E.ON att yrkandet ska ogillas av följande skäl. Av 11 § ledningsrättslagen framgår att vad som i koncessionsbeslutet föreskrivits om ledningens framdragande ska följas utan hinder av 6-10 §§

ledningsrättslagen. Någon prövning av ledningens sträckning ska därför inte göras i ledningsrättsärendet. Koncessionsbeslutet innehåller visserligen inte någon uttrycklig föreskrift om stolparnas exakta placering, men stolpe 47 är en av vinkelstolparna i den punkt där ledningen enligt koncessionsbeslutet ska korsa Svenska kraftnäts 400 kV ledning. För att kunna korsa Svenska kraftnäts ledning på den i koncessionsbeslutet föreskrivna platsen och uppfylla erforderliga säkerhetsavstånd till Svenska kraftnäts befintliga ledning och stolpar samt till den parallella 130 kV ledningen har E.ON i praktiken inte kunnat placera stolpe 47 på någon annan plats. Platsen för ledningskorsningen och den aktuella stolpe 47 framgår av en av E.ON till domstolen ingiven karta.

Det har alltså inte varit möjligt att placera stolpe 47 på någon annan plats utan att samtidigt flytta övriga berörda ledningar. Det ska framhållas att det är stora höjdskillnader på platsen och att vinkelstolparna därför är bredare än normalt. Höjdskillnaderna har medfört att det varit nödvändigt att placera faslinorna i E.ON:s ledningar horisontellt i sidled för att på så sätt kunna hålla säkerhetsavståndet till Svenska kraftnäts ledningar. Faslinorna i E.ON:s ledningar hade annars placerats vertikalt i höjdled. Det är uppenbart att fördelarna med lokaliseringen av ledningen och därmed av stolpe 47 överväger Klagandenas olägenheter av upplåtelsen.

C.Y.S. har sammanfattningsvis uppgivit följande. Makarna G. är närmast berörda av ledningsbygget och hon är närmaste grannar med dem. Hon anser att makarna G. har fog för vad de anfört och hon hemställer om bifall till deras överklagan.

DOMSKÄL

Målet har avgjorts utan sammanträde med stöd av 16 kap 8 § första stycket fastighetsbildningslagen (FBL)

Prövningsinstans

A är belägen i Sundsvalls kommun som omfattas av domsområdet för Mark- och miljödomstolen vid Östersunds tingsrätt. Mark- och

miljödomstolen vid Östersunds tingsrätt är därmed behörig domstol för att pröva överklagandet av Lantmäteriets beslut. Det har inte presenterats sådana särskilda skäl som krävs enligt 3 kap. 2 § lag om mark- och miljödomstolar för att målet ska överlämnas till annan domstol. Klagandens yrkande i denna del ska därför avslås.

Bedömning av miljökonsekvensbeskrivning

Det mark- och miljödomstolen kan pröva i ett mål gällande överklagan av beslut fattade av Lantmäteriet i en lantmäteriförrättning är enbart beslut fattade av Lantmäteriet i förrättningen. Mark- och miljödomstolen är sålunda förhindrade att pröva något annat och kan därmed inte pröva miljökonsekvensbeskrivningen i koncessionsärendet. Klagandens yrkande i denna del ska därför avvisas.

Syn

P. och A.G. har yrkat att domstolen ska hålla syn i målet. Mark- och miljödomstolen ska hålla syn på stället, om det behövs (3 kap. 5 § lag (2010:921) om mark- och miljödomstolar). Mark- och miljödomstolen gör i det aktuella fallet bedömningen att det material som ligger till grund för målet är tillräckligt och att domstolen därför inte behöver hålla syn på stället. Klagandens yrkande om syn ska därför avslås.

Tillhörigheten av samfälligheten C

Frågan om C tidigare har överförts till A kan enbart avgöras genom fastighetsbestämning. Det är Lantmäteriet som utför fastighetsbestämning och därmed är första instans för en sådan prövning varför mark- och miljödomstolen är förhindrad att pröva frågan. Klagandens yrkande i denna del ska därför avvisas.

Saken

Mark- och miljödomstolen har, till skillnad från E.ON, tolkat överklagandet som så att P. och A.G. överklagat samtliga följande tre beslut som Lantmäteriet fattat, beslut om upplåtande av ledningsrätt, beslut om förskott på den slutliga ersättningen till ägarna av A, P. och A.G.,

samt beslut om förtida tillträde och prövningen omfattar sålunda dessa tre beslut.

För elektrisk starkströmsledning för vilken koncession fordras kan ledningsrätt upplåtas enligt 2 § första stycket p. 2 LL. Kraftledningen uppfyller det villkoret eftersom det för kraftledningen finns en nätkoncession för linje som meddelades av Energimarknadsinspektionen den 28 juni 2016 (Diarienr 2014-101858). Koncessionsbeslutet omfattar två 130 kV ledningar på sträckan Nysäter-Jenåsen. Beslutet gällande koncessionen har vunnit laga kraft.

I 6 § LL stadgas det att ledningsrätt inte får upplåtas om ändamålet lämpligen bör tillgodoses på något annat sätt, eller om olägenheterna av upplåtelsen från allmän synpunkt överväger de fördelar som kan vinnas. När ledningsrätt söks, som i förevarande fall, för en ledning som erhållit nätkoncession enligt bestämmelserna härom i ellagen (1997:857) begränsar det enligt 11 § LL den prövning som ska göras enligt 6 § LL eftersom vad som föreskrivits i koncessionsbeslutet om ledningens framdragande ska gälla. Om den koncessionerade sträckningen är tydligt bestämd i koncessionsbeslutet går det inte att pröva någon annan sträckning. Vad som däremot inte tydligt bestämts i koncessionsbeslutet kan då bli prövat i ledningsrättsbeslutet och i förevarande fall omfattar detta ledningsstolparnas placering.

Enligt 12 § första stycket LL får mark tas i anspråk på fastighet, om det inte orsakar synnerligt men för fastigheten. Av andra stycket samma lagrum framgår att fastigheten är skyldig att avstå utrymme även om synnerligt men uppkommer, om ledningen är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt eller om den enligt beslut av koncessionsmyndighet ska dras fram över fastigheten.

Av vad som framkommit i målet gör mark och miljödomstolen den bedömningen att upplåtelsen av utrymme för kraftledningen, inklusive stolparnas placering, inte kan anses orsaka synnerligt men för A. Redan på denna grund kan ledningsrätt således upplåtas. Även om synnerligt men skulle uppstå pga.

upplåtelsen av utrymme för kraftledningen är A ändå skyldig att avstå utrymme enligt 12 § andra stycket LL, eftersom koncessionsmyndigheten har beslutat att kraftledningen ska dras fram över fastigheten.

Lantmäteriet får meddela beslut om förtida tillträde i samband med ett ledningsbeslut som får överklagas särskilt. Detta är fallet i detta ärende varför det finns möjlighet för Lantmäteriet att fatta beslut om förtida tillträde. Förtida tillträde får medges endast om det på grund av särskilda omständigheter är lämpligt. Det innebär att en grundläggande förutsättning för förtida tillträde är att behovet av tillträde är så starkt att det tar över den avträdandes eventuella olägenheter av att tillträde sker innan ledningsbeslutet vunnit laga kraft. Dessutom ska det vara praktiskt taget uteslutet att ledningsbeslutet kan komma att ändras med anledning av ett överklagande, i vart fall i den del som är av betydelse för tillträdet. Ledningen ska vara färdigställd senast fem år efter det att koncessionsbeslutet vann laga kraft (Ellagen 2 kap. 16 a §). Det får anses vara av stort allmänt intresse att ledningen ska kunna färdigställas inom den i lagen angivna tiden Vad P. och A.G. anfört mot förtida tillträde kan inte anses utgöra en avsevärd olägenhet för dem som sakägare. Eftersom Energimarknadsinspektionen har beslutat om den sträckning som ledningen ska ha, är det praktiskt tagit uteslutet att ledningsbeslutet kan komma att ändras med anledning av överklagandet, i vart fall i den del som är av betydelse för tillträdet.

Lantmäteriet ska som villkor för förtida tillträde föreskriva att förskott på den slutliga ersättningen ska betalas samt att säkerhet ska ställas för återstående ersättning jämte ränta samt för eventuellt skadestånd som kan komma att betalas om ledningsbeslutet eller beslutet om förtida tillträde ändras. Detta krav är uppfyllt i det beslut om förskott på ersättningen som Lantmäteriet fattat. Storleken av förskottet ska bedömas med ledning av en preliminär beräkning av ersättningen enligt reglerna i 13 § LL för den egendom som berörs. Den slutliga ersättningen får sedan inte bestämmas till ett lägre belopp än förskottet. Detta gäller dock endast om tillträde har skett eller om förskottet ändå har betalats. Den slutliga ersättningen bestäms alltså i samband med det slutliga ersättningsbeslutet som normalt fattas

efter att ledningen är byggd och slutbesiktning har skett. Eventuella avvikelser i intrånget jämfört med hur intrånget har bedömts vid beslut om förskott fångas då upp vid beräkning av den slutliga ersättningen. Överklagandet av beslutet om förskott på ersättning ska således avslås.

Sammanfattningsvis delar mark- och miljödomstolen Lantmäteriets bedömning att villkoren för ledningsbeslutet och beslutet om förtida tillträde är uppfyllda enligt LL samt bedömer att beslutet om förskott på ersättning är riktigt fattat. Överklagandet ska därför avslås i sin helhet.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se **bilaga 2** (MMD- 02)
Överklagande senast den 10 september 2020. Prövningstillstånd krävs.

På mark-och miljödomstolens vägnar

Lars-Göran Bennmarker

_____

I domstolens avgörande har deltagit chefsrådmannen Lars-Göran Bennmarker, ordförande, och tekniska rådet Nils Persson.

SVERIGES DOMSTOLAR

Hur man överklagar

MMD-02

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.

   Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljöverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljöverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.

Anvisningar för överklagande **MMD-02 - Dom i överklagade mål och vitesmål** • Producerat av Domstolsverket, Avd. för